

УДК 339.976.2

СУЧАСНІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ МОДЕЛІ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ

DOI 10.30838/P.ES.2224.040719.76.549

JEL: F63, O52, O57

**Чала В. С., к.е.н.,
Хлівецька М. О.***ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»*

Стаття присвячена дослідженню специфічних моделей глобалізації країн Центральної та Східної Європи (ЦСЄ), що сформувалися після «великого розширення на Схід» 2004 року. Основу аналізу склав загальний показник рівня глобалізованості визначених держав - індекс КОФ- та його спеціально синтезовані складові. Встановлено, що, в цілому, євроінтеграція сприяла позитивній динаміці глобалізації в групі аналізованих країн, проте більш детальний аналіз засвідчив різний для окремих країн Центральної та Східної Європи рівень залежності між глобалізованістю та ВВП за аналізований період. Це вказує на неоднаковість отриманих переваг від євроінтеграції для загальної глобальної економічної експансії та розширення реального виробництва у випадку окремих національних економік Центральної та Східної Європи. Завдяки виокремленню у складі індексу КОФ проміжних показників загально економічної ситуації, політичного середовища, соціо-культурних умов, інформаційного розвитку та торгівельної активності, стало можливо говорити про сучасні конкурентні відмінності моделей глобалізації всередині ЦСЄ та виділити три основні моделі, а також вивчити ступінь відставання від середньоєвропейських показників. Країни Центральної та Східної Європи є геостратегічним ресурсом ЄС, так званім другим кордоном ЄС. В той же час вони знаходяться в географічній, ментальній та економічній близькості до України, так само переживали процес трансформації своєї економічної моделі в контексті інтернаціоналізації ринкових відносин. Таким чином, проаналізувавши моделі глобальної конкурентоспроможності країн Центральної та Східної Європи і спроектувавши отримані дані відповідно до національних особливостей України, можна сформувати оптимальну модель розвитку і для неї. У статті використано загальнонаукові методи, притаманні економічним дослідженням у глобальному контексті: аналіз літературних джерел та статистичних матеріалів, наданих міжнародними та національними профільними установами або організаціями, методи економетричного аналізу, зокрема, кореляційного та кластерного аналізу.

Ключові слова: глобалізація; країни ЦСЄ; ЄС; модель глобалізації; індекс КОФ

UDC 339.976.2

COMPETITIVE DEVELOPMENT OF THE GLOBALIZATION OF CENTRAL AND EASTERN EUROPE'S ECONOMIES

DOI 10.30838/P.ES.2224.040719.76.549

JEL: F63, O52, O57

**Chala V., PhD in Economics
Khlivetska M.***«Prydniprovskya State Academy of Civil Engineering and Architecture»*

The article is devoted to the investigation of the specific models of the countries` of Central and Eastern Europe (CEE) globalization, formed after the "great expansion to the East" in 2004. The analysis was based on the general indicator of the globalization level of certain countries - the KOF index and its specially synthesized components. It was decided that, on the whole, European integration contributed to the positive dynamics of globalization in the group of analyzed countries. However, a more detailed analysis revealed a different level of dependence between globalization and GDP for different countries over the analyzed period, which points to the unequal benefits of European integration for general global economic expansion and increasement of real production in the case of diverse CEE national economies. By distinguishing the intermediate indicators of the general economic situation, political environment, socio-cultural conditions, information development and trade activity in the KOF index, it became possible to take into consideration the current competitive differences of globalization models within CEE and to distinguish three main models, as well as to study the level of lagging from the European indicators. The countries of Central and Eastern Europe are the EU's geostrategic resource, the so-called second EU border. At the same time, they are in geographical, mental and economic proximity to Ukraine, as well as undergoing the process of their economic model's transformation in the context of market relations internationalization. Thus, by analyzing the global competitiveness` of Central and Eastern Europe countries models and using the obtained data in accordance with national peculiarities of Ukraine, it is possible to form an optimal development model for it. The article uses general scientific methods inherent in economic research in a global context: analysis of literary sources and statistical materials provided by international and national profile institutions or organizations, econometric analysis methods, in particular, correlation and cluster analysis.

Keywords: globalization; CEE countries; EU; globalization model; KOF index

Актуальність проблеми. Критичний аналіз моделей глобалізації економіки країн Центральної та Східної Європи може бути корисним для України в якості стратегічного орієнтиру. Визначення основних факторів, що акселерують зростання значення рівня відкритості національної економіки, допоможуть зберегти ресурс часу, фінансовий та людський капітал на шляху трансформації економіки. Релевантним

постає питання і оцінка темпів зростання індексу глобалізованості після вступу країн до ЄС, адже саме курс на Євроінтеграцію і є домінуючим для України, тому доцільно оцінити можливі наслідки вступу до Співтовариства для зовнішньоекономічної діяльності країни.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти проблем глобалізації, розуміння сутності та перспектив її розвитку, вплив на національні економіки широко висвітлюються у працях провідних вітчизняних і зарубіжних учених, серед яких такі відомі дослідники, як В. Базилевич, З. Бжезінський, О. Біленький, О. Білорус, А. Гальчинський, Н. Гражевська, Б. Губський, В. Іноземцев, Е. Кочетов, І. Кириленко, Д. Лук'яненко, Ю. Макогон, А. Неклесса, В. Новицький, Ю. Пахомов, М. Портер, А. Поччаї, Р. Робертсон, В. Сіденко, С. Сіденко, С. Соколенко, Дж. Сорос, Дж. Стігліц, А. Філіпенко, А. Чухно та ін. Незважаючи на активне дослідження економістами та аналітичними агентствами теоретичних та емпіричних проблем глобалізації, вивчення й узагальнення сучасних тенденцій для окремих геоекономічних зон розвитку, до яких відноситься група країн ЦСЄ в Європі потребують окремого вивчення.

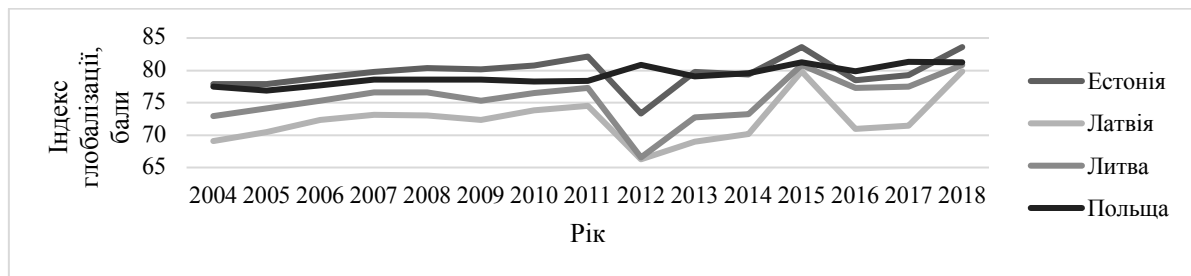
Мета роботи. Визначення принципів відмінностей та сучасних моделей глобалізації в групі країн Центральної та Східної Європи, що сформувались після їх приєднання до Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під терміном «країни Центральної та Східної Європи» (ЦСЄ) зазвичай розуміють колишні комуністичні держави Європи. Країни ЦСЄ, у свою чергу, поділяються за своїм статусом щодо вступу в Європейський Союз (ЄС): вісім країн першої хвилі вступу, які приєдналися до ЄС 1 травня 2004 року (Естонія, Латвія, Литва, Чеська Республіка, Словаччина, Польща, Угорщина та Словенія), дві країни другої хвилі вступу, які приєдналися 1 січня 2007 року (Румунія та Болгарія) і країна третьої хвилі вступу, яка приєдналися 1 липня 2013 року (Хорватія) [3].

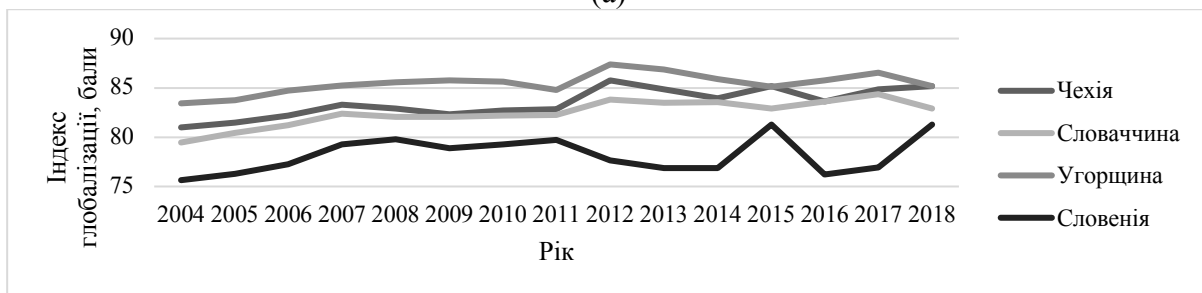
Значення приєднання зазначених держав до спільноти ЄС важко переоцінити. У ЄС країни Центральної та Східної Європи отримали доступ до значних фінансових ресурсів та інших видів допомоги, недоступних третім країнам. Це дозволило їм розбудувати конкурентоспроможну економіку, яка почала відігравати згодом активну роль на глобальних ринках та у міжнародних економічних організаціях [4].

В той же час, інтеграція країн ЦСЄ до Європейського Союзу не була швидкою і безболісною. Спадщина планової економіки, складності, обумовлені комплексним характером перетворень, а також порівняно низький рівень економічного розвитку належать до числа основних проблем у здійсненні реформ в країнах ЦСЄ [5].

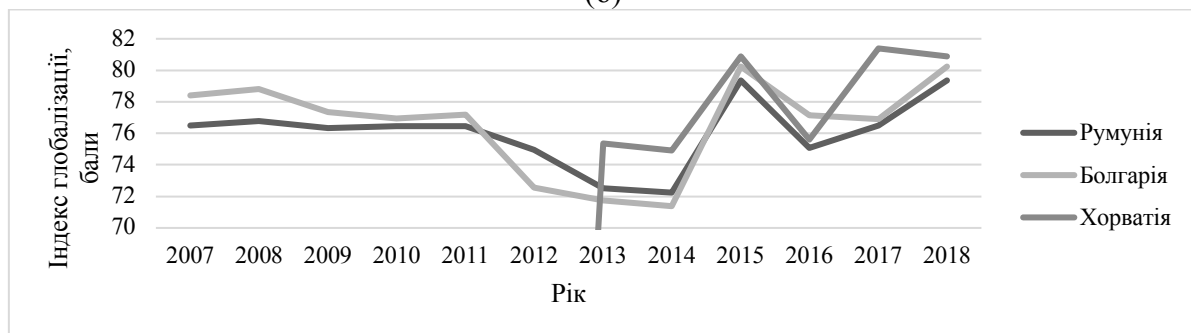
Очевидно, що якщо порівнювати дані за 2002 рік із аналогічними показниками 2018 року, то можна сказати, що усі країни ЦСЄ значно укріпили свої економічні позиції в глобальному співтоваристві: значення індексу глобалізації зросли суттєво. Так, якщо у 2002 році мінімальним балом за рівнем глобалізованості було 63,48 бали у Литви, то у 2018 році на останній сходинці розташувалася Румунія із 79,36 бали. Це підтверджує, що країни за 16 років вийшли на якісно новий рівень, хоча темп зростання часом спадав, або навіть перетворювався на від'ємний, все ж тенденція в розвитку держав ЦСЄ була позитивною. Детальніше прослідкувати динаміку зазначеного показника можна на Рис. 1.

(а)

(б)

(в)

Рис. 1 Динаміка значень індексу глобалізації KOF для країн ЦСЄ за період з 2004 по 2018 рр.

Джерело: складено автором на основі [2]

Спираючись на динаміку індексу глобалізації країн ЦСЄ, їх можна розділити на три групи: ті, в яких основним трендом є зростаючий, їх антиподи – ті, для кого характерний спадний характер руху і ті, чий розмах варіації є найменш суттєвим. До першої входять країни Балтії (Естонія, Латвія, Литва), Словенія, Чехія, Румунія та Болгарія. Ці країни беруть активну участь у зовнішньоекономічній діяльності як своєї країни, так і всього ЄС, розвинена самосвідомість громадян не дає національним урядам втратити вектор зростання відкритості і, тому, з кожним роком показники глобалізованості держав тільки зростають.

Інша ситуація спостерігається у випадку Угорщини, Словаччини та Хорватії. Ці держави є найбільш вразливими до дії екстернальних чинників: їх добробут цілком базується на діяльності ТНК на їх територіях. Чим довше закордонна ТНК веде свою діяльність в приймаючій країні, тим глибше вона укорінюється в її економіку, і тим більше вона хоче і може впливати на дії уряду. Тому на вимогу суспільства і через загрозу національній економічній безпеці, роль корпорацій в економіці штучно обмежується, а для підтримки вітчизняних компаній вживаються певні протекціоністські заходи. Така політика не є сприятливою для підвищення рівня відкритості економіки, звідси і від'ємний тренд.

Окремим є випадок Польщі. Її показники глобалізації є найстабільнішими протягом досліджуваного періоду. Тобто, країна вправно підтримує поточний, досить високий, рівень відкритості, але їй не вдається відкривати свою економіку надалі.

Крім вже описаних відносних показників, варто звернути увагу ще й на абсолютні. Значення індексу глобалізації за 2018 рік для всіх країн ЦСЄ допоможе виявити на якому рівні знаходяться держави відносно одна одної. Актуальним буде і порівняння індикаторів конкретних країн із середнім значенням по ЄС для більшого розуміння становища держав ЦСЄ у спільноті. Графічно результати аналізу представлені на Рис. 2.

Лише дві країни перевищують середні по ЄС значення рівня відкритості економіки. Це визнані локомотиви економічного зростання ЦСЄ: Угорщина та Чехія. Найменші бали за індикатори характерні для відносних новачків спільноти: Болгарії, Румунії та Хорватії. Спираючись на досвід більшості країн ЦСЄ, можливо спрогнозувати, що із поглибленням інтеграції і ступінь глобалізації замикаючої трійки зросте.

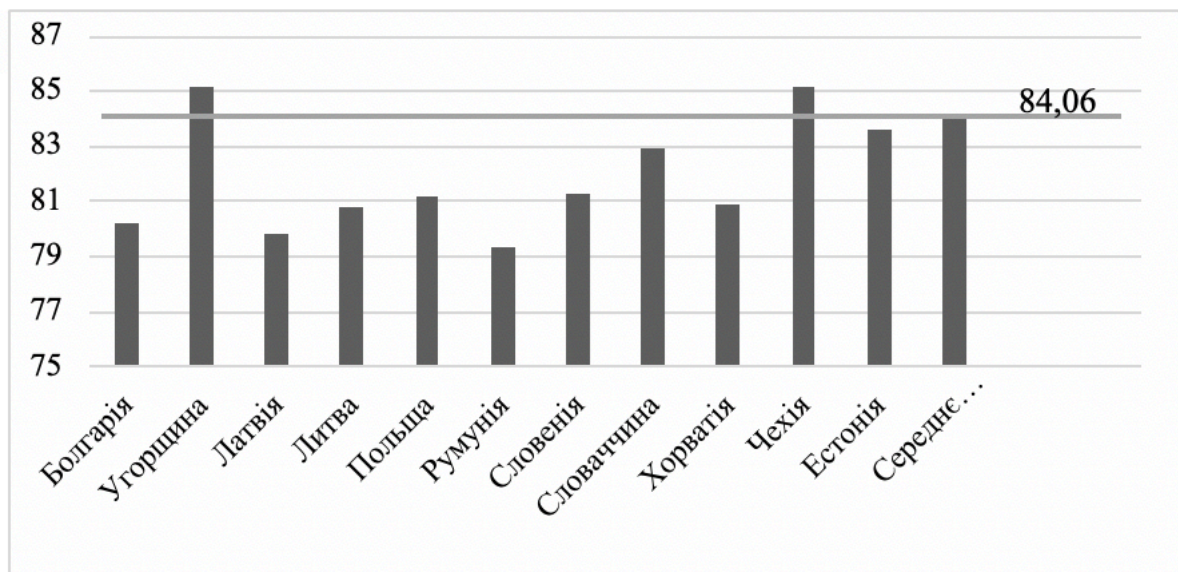

Рис. 2 Значення індексу глобалізації KOF для країн ЦСЄ у порівнянні до середнього показника по ЄС у 2018 р.
Джерело: складено автором на основі [2]

Приєднання країн до Єврозони, часто, мало за результат нарощення їх економічної потужності, що мало за результат зростання показника ВВП держави. Таким чином, можна прослідкувати певну залежність між індикатором добробуту нації та поглибленням інтеграції. В країн ЦСЄ були періоди, коли за значного падіння обсягів ВВП рівень глобалізованості лише зростав, і навпаки. Тому доречним буде визначення індексу кореляції між зазначеними величинами. Значення коефіцієнтів кореляції і характер зв'язку, на який вони вказують наведені у Табл. 1.

Таблиця 1 – Значення коефіцієнтів кореляції рівня ВВП та індексу глобалізації країн ЦСЄ, 2002 - 2018 рр.

Країна	Коефіцієнт кореляції	Характер сили зв'язку
Болгарія	0,547992	Середня
Литва	0,548799	
Латвія	0,599697	
Естонія	0,602623	
Хорватія	0,697779	Висока
Румунія	0,811394	
Чехія	0,814137	
Словенія	0,818643	
Угорщина	0,826399	
Польща	0,838959	
Словаччина	0,894298	Дуже висока

Джерело: складено автором на основі [1;2]

Отже, згідно з даними, що показані у Табл. 1, видно, що залежність між рівнем ВВП та індексом глобалізованості країн ЦСЄ за період з 2002 по 2018 рр. існує, і проявляється досить яскраво, адже слабкого характеру зв'язку в ході дослідження не було виявлено в жодній країні. Середній рівень кореляції спостерігається в морських державах – Болгарії, Литви, Латвії та Естонії. Це вказує на те, що на ступінь відкритості цих держав економічні фактори чинять опосередкований вплив. Можна зробити припущення, що дана група країн надає перевагу культурній або екологічній міжнародній співпраці перед суто зовнішньоекономічними відносинами [6].

Більш суттєвою є прив'язка зростання ВВП до акселерації темпів глобалізованості в Хорватії, Румунії, Чехії, Словенії, Угорщини та Польщі. В цих державах саме обсяг ринкової вартості усіх кінцевих товарів і послуг, вироблених усередині країни за рік вказує на характер поведінки держави на глобальному ринку: із збільшенням створених і, відповідно, збутих закордон, матеріальних і нематеріальних благ, зростає і залученість країн до операцій в межах світової економіки.

Окремим є випадок Словаччини, в якій зв'язок між динамікою індикаторів є практично прямим, що вказує на те, що саме у торгівельних відносинах демонструється основна зовнішня діяльність держави. Лише, вступаючи у торгово-економічні відносини може країна бути впевненим гравцем на глобальній арені.

Індекс глобалізованості за КОФ є комплексним показником, що включає до свого складу ряд характеристик. Його розгалужена структура містить десятки різноспрямованих елементів, які, синтезуючись в єдину ознаку, оцінюють рівень відкритості держави до глобального співтовариства. Отже, протягом аналізу не тільки кінцеве значення індикатору може виступати об'єктом дослідження, але й проміжні оцінки його компонентів.

Перш за все, основними частинами показника є «Економічна», «Політична» та «Соціальна складові». Саме ці компоненти об'єднують в своєму значенні вплив інших, менш автономно значущих чинників. Вони відображають основні сфери життя, в яких може здійснюватися зовнішня діяльність держави, а тому є ключовими при виявленні закономірностей у моделях глобалізації країн ЦСЄ.

Так як, у попередньому аналізі було доведено, що кореляція між динамікою ВВП та індексу глобалізованості є прямою і суттєвою, то доречним буде виділення підфактору “Торгівля” в якості окремого об’єкту дослідження. Але, в постіндустріальну добу варто сконцентрувати увагу на інших показниках економічного зростання, крім торгівлі суто традиційними товарами та послугами, а саме на розвитку інновацій та поширенню технологій, які на сьогодні є одними з основних визначальних компонентів міжнародної конкурентоспроможності країни. Таким чином, виокремлення фактору «Інформаційний розвиток» є також економічно обґрунтованим [7]. Дані, що характеризують рівень розвитку торгівельних операцій та стан інтегрованості до цифрового суспільства країни, також оприлюднюються експертами КОФ, але в контексті індексу вони використовуються лише як допоміжні дані [2].

Незважаючи на відносно рівний стан глобалізованості країн ЦСЄ, їх бали за вище зазначеними елементами суттєво різняться. Тому актуальним буде провести кластерний аналіз держав на основі їх оцінок за переліченими факторами для виявлення специфічних моделей глобалізації країн ЦСЄ. Дані для дослідження наведені у Табл. 2.

Таблиця 2 – Бали країн ЦСЄ за основними складовими індексу глобалізації КОФ, 2018 р.

Країна	Економічна складова	Торгівля	Соціальна складова	Інформаційний розвиток	Політична складова
Естонія	86,22	88,78	84,33	83,48	80,25
Латвія	81,44	84,23	79,97	84,88	78,12
Литва	78,18	85,61	85,14	88,07	79,19
Чехія	82,61	83,4	82,56	81,18	90,4
Словаччина	80,84	82,43	82,11	83,24	85,73
Угорщина	82,37	85,42	80,84	82,89	92,18
Польща	72,84	76,39	78,93	80,32	91,84
Румунія	70,35	75,44	76,23	78,13	91,36
Болгарія	77,15	83,57	76,5	77,36	87,06
Словенія	76,83	84,53	83,2	84,78	83,79
Хорватія	74,25	80,79	82,61	79,07	85,84

Джерело: складено автором на основі [2]

З Табл. 2 видно, що в основному слабкою стороною в рівні глобалізованості країн ЦСЄ є економічна складова. Вона має невисокі значення як у відносно нових членів ЄС, так і у досвідчених гравців, як то Польщі. Незважаючи на те, що субіндекс торгівля є складовою Економічного елемента, не у всіх країн, що виявили слабкість у цьому

елементі тріади факторів індексу глобалізації, бали за торгівлю є також невисокими. Лише у Польщі та Румунії спостерігається ця неvtішна кореляція.

Традиційно для країн ЄС найбільш високі оцінки припадають на політичний сектор індикатору. В лідерах, з оцінками вище 90 балів, тут виступають Чехія, Румунія, Польща та Угорщина, саме в них державний апарат визнаний таким, що сприяє укріпленню та розширенню міжнародних зв'язків країни. Аутсайдерами за даною ознакою, з балами, що не досягають 80, є Латвія і Литва. Скоріш за все така оцінка викликана неоднорідністю настроїв серед урядових кіл країн, що є антиподом для проєвропейських глобалізаційних трендів єдності думки.

Для більш наочного порівняння рівня глобалізації країн ЦСЄ та ЄС буде доречним провести компаративний аналіз середніх значень цих двох регіональних об'єднань за основними складовими індексу глобалізації КОФ у 2018 р. Дані для дослідження згруповані у Рис. 3.

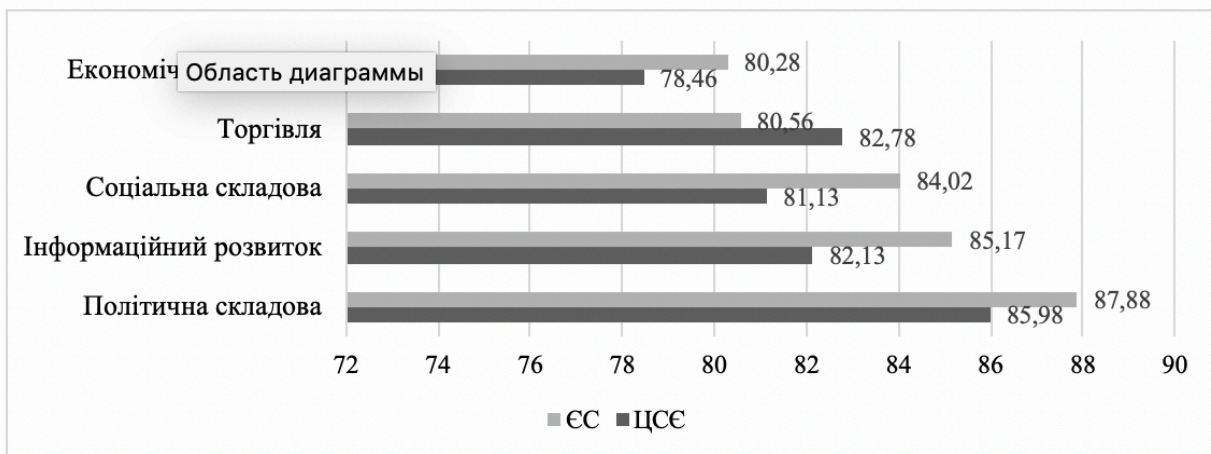

Рис. 3 Середні значення балів країн ЦСЄ та ЄС за основними складовими індексу глобалізації КОФ, 2018 р.

Джерело: складено автором на основі [2]

Як видно з приведених даних, оцінки країни групи ЦСЄ відстають від прийнятих у Співтоваристві значень на кілька позначок у всіх показниках, окрім торгівлі. Саме через взаємовигідний обмін товарами та послугами і виявляється основна зовнішньоекономічна активність країн ЦСЄ. В той час як співпраця країн ЄС зі світом та між собою має носити різноманітний характер. Найнижчі бали в обох спільнотах належать економічній складовій. Все ж економіка Європи є досить вразливою до

кон'юнктурних змін, що носять часом як екстернальний, так і інтернальний характер.

Соціальна складова та інформаційна ситуація є досить розвиненими в обох випадках. Адже саме на людських ресурсах та комунікаційних технологіях лежить основа розбудови постіндустріального суспільства. Високоосвічені, творчі та мобільні індивіди разом з розвинутою мережею зв'язку та швидкісної передачі даних як жоден інший фактор створюють передумови для зростання значення глобалізованості як конкретної країни, так і світу в цілому [8].

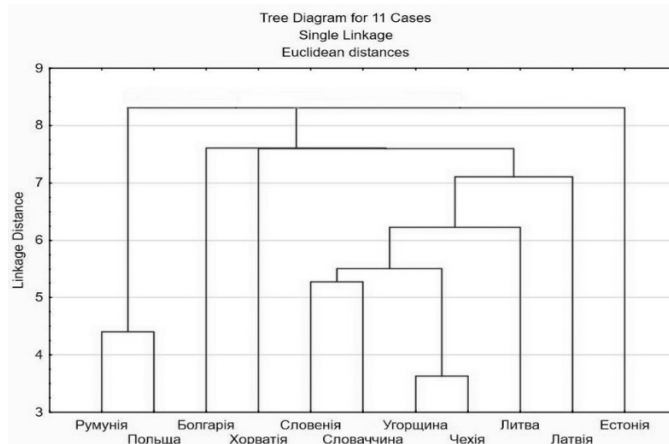
Політична стабільність завжди була визначальною рисою Європейського співтовариства. Тому й не дивно, що найвищі оцінки надані саме цій категорії. Діяльність надурядових інституцій, що гармонізують функціонування органів управління кожної країни в рамках конвергенції та співпраці, є запорукою сталого розвитку всього регіону. Наочно представити співвідношення середніх показників ЦСЄ та ЄС по основним параметрам глобалізованості можна на Рис. 4.

Рис. 4 Радар глобалізованості за середніми значеннями основних параметрів індексу КОФ країн ЦСЄ та ЄС, 2018 р.

Джерело: складено автором на основі [2]

На основі приведених даних можна провести кластерний аналіз і згрупувати країни ЦСЄ в більш однорідні сукупності. Таке дослідження дозволить виявити основні моделі розбудови відкритої економіки. Результати аналізу графічно на Рис. 5.

*Рис. 5 Результати кластерного аналізу складових індексу глобалізації країн ЦСЄ за 2018 р. у вигляді деревовидної діаграми
Джерело: складено автором на основі [2]*

Згідно кластерного аналізу країн ЦСЄ за складовими індексу глобалізації, показники країн є досить однорідними, що дає змогу розділити їх на 3 основних кластери: один складається з Румунії та Польщі, другий – з Естонії, а до третього включені всі інші держави.

Перша група об'єднує аутсайдерів рейтингу: їх середнє значення за заданими індикаторами є нижчим аж на 4,3 бали порівняно з іншими, решта країн демонструють значно кращі результати. Аналізуючи їх оцінки за рейтинговою шкалою, цю групу умовно можна дати назву «Політично глобальні», адже саме бали за останній стовпчик таблиці яскраво виділяються не лише серед інших показників Румунії та Польщі, але є й одними з найвищих серед країн ЦСЄ у даній категорії. На жаль, за іншими критеріями глобалізації вони програють своїм більш відкритим сусідам.

Естонія ж – єдина країна, що демонструє стабільно високі значення показників за всіма їх видами, в інших учасників рейтингу спостерігаються певна поляризація індексів: деякі з них оцінені високо, в той час як ці бали компенсуються низькими оцінками за решту з них. Отже, цей моно-кластер можна охарактеризувати як «Комплексно глобалізований». Уряду Естонії вдається гармонійно розвивати відкритість своєї країни за всіма доступними напрямками.

Третій кластер є найбільшим і включає до свого складу 8 держав: Болгарію, Хорватію, Словенію, Словаччину, Латвію, Литву, Угорщину та Чехію. Це кістяк рейтингу, чия успішність базується на акселерації соціально-економічних факторів глобалізації. Ці чинники можуть дати назву і всьому кластерові – «Соціо-економічно глобалізовані». Саме

розбудові торговельних зв'язків та інвестиціям в соціальний капітал зобов'язана ця група конкурентним значенням рівня глобалізованості.

Отже, основною відмінністю цих трьох кластерів є рівень Економічної складової та Торгівлі. Саме низькі бали за ці категорії виокремили Румунію та Польщу серед інших країн ЦСЄ. Це кластер економічно неактивних держав, можливо, вони є орієнтованими більшою мірою на внутрішній ринок, не зайнявши впевнені позиції на світовому ринку.

Можна зробити висновок, що більшість держав постійно прагне відокремитися від кластеру через варіативність змінних у структурі моделі глобалізації. Кістяк кластеру формують Словенія, Хорватія і країни Балтії – Естонія, Латвія, Литва. В цих держав будова індексу глобалізації є найбільш рівномірною та злагодженою, згідно оцінок складових індикатору. Бали держав є стабільними і варіюються в діапазоні від 80 до 85 балів в середньому.

Висновки. В основному, серед країн ЦСЄ помітний зростаючий тренд індексу глобалізованості. В той же час, держави регіону помітно поступаються значенням рівня відкритості середнім по ЄС. Серед основних факторів глобалізації лише у торговельній сфері країни ЦСЄ мають показники кращі за загальноєвропейські. Отже, лише вдосконалюючи структуру і схему напрямів експорту, можуть ці країни грати роль самостійної одиниці на глобальній арені.

Рівень глобалізації в різній мірі впливав на добробут країн ЦСЄ, в основному, значення індексу кореляції цих двох показників має позитивне значення, тому можна стверджувати про існування прямої залежності між ними. Однак, ступінь прояву цієї закономірності є суто індивідуальною для кожної країни ЦСЄ. Варто зазначити, що якщо держава співпрацює з іншими лише у торгово-економічній сфері, як у випадку країн групи ЦСЄ, то кореляція буде носити досить опосередкований характер, натомість вирішальний вплив будуть чинити низка інших факторів.

Для взаємодії з зовнішнім середовищем кожна держава обирає свою власну стратегію. Широкий вибір, доступних уряду, інструментів розбудови зовнішньої політики, так само як і наявність певних соціокультурних, історичних або природних особливостей, робить модель глобалізації кожної країни унікальною. Хоча, все ж, серед держав ЦСЄ

можна виокремити три основні шляхи сприяння національній відкритості. Перший з них робить акцент на підтримці політичної стабільності. В умовах постійних проявів кон'юнктурних змін на глобальних ринках, саме прогнозованість і надійність уряду є вирішальними для інвестора у виборі об'єкта капіталовкладень. Другий акцентує увагу на соціо-економічних факторах, тобто, держави, що слідують цій моделі є активними торгівельними партнерами і беруть активну участь на світових ринках засобів виробництва. Третій шлях за запоруку успішної стратегії глобалізації вважає гармонійний розвиток відкритості усіх компонентів господарства.

Отже, спираючись на досвід держав ЦСЄ, Україна має змогу обрати оптимальну саме для неї модель інтеграції до світового співтовариства за найефективнішого використання ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. World Bank Open Data [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://data.worldbank.org>
2. KOF Globalization Index – KOF Swiss Economic Institute | ETH Zurich [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>
3. World Investment Report 2019 UNCTAD [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2019_overview_en.pdf
4. WORLD ECONOMIC SITUATION AND PROSPECTS (WESP) FULL REPORT the United Nations Department of Economic and Social Affairs (UN/DESA) [Електронний ресурс] — Режим доступу: https://www.un.org/development/desa/dpad/document_gem/global-economic-monitoring-unit/world-economic-situation-and-prospects-wesp-report/world-economic-situation-and-prospects-wesp-full-report/
5. Гайдукевич Л. Страны ЦВЕ на пути в Евросоюз и проблемы регионального сотрудничества [Электронный ресурс] / Л. Гайдукевич // Белорусский журнал международного права и международных отношений. – Agency [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://evolutio.info/content/view/647/55>
6. Майстро С. В, Майстро Р. Г. Особливості розвитку національної економіки в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / С. В. Майстро, Р. Г. Майстро. – Режим доступу: <https://www.kpi.kharkov.ua/archive/%D0%9D%D0%B0%D1%83.pdf>

7. Куцик П. О. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку: монографія / О. П. Куцик, О. І. Ковтун, Г. І. Башнянин. – Львів. : Видавництво ЛКА, 2015. – 594 с.
8. Бочан І. О. Глобальна економіка / І. О. Бочан, І. Р. Михасюк. – К. : Знання, 2007. – 403 с.

REFERENCES:

1. World Bank Open Data / Retrieved from <https://data.worldbank.org>
2. KOF Globalization Index – KOF Swiss Economic Institute | ETH Zurich: Retrieved from <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>
3. World Investment Report 2019 UNCTAD Retrieved from: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2019_overview_en.pdf
4. WORLD ECONOMIC SITUATION AND PROSPECTS (WESP) FULL REPORT the United Nations Department of Economic and Social Affairs (UN/DESA) Retrieved from https://www.un.org/development/desa/dpad/document_gem/global-economic-monitoring-unit/world-economic-situation-and-prospects-wesp-report/world-economic-situation-and-prospects-wesp-full-report/
5. Gaidukevich L. Strani CVE na puti v Evrosoyuz i problemy regionalnogo sotrudnichestva [CEE countries on the way to the European Union and problems of regional cooperation]/ Belorusskiy zhurnal mezhdunarodnogo prava i maxhdunarodnih otnosheniy–Retrieved from <http://evolutio.info/content/view/647/55> [in Russian]
6. Maystro S.V., Maystro R.G. Osoblivosti rozvytku natsionalnoyi ekonomiki v umovah globalizacii [Features of national economy development on the conditions of globalization] Retrieved from <https://www.kpi.kharkov.ua/archive/%D0%9D%D0%B0%D1%83.pdf> [in Ukrainian]
7. Kutsyk P. O. (2015) Globalna ekonomika: principi stanovlennya, funkcionuvannya, reguluvannya ta rozvitku: monographia [Global economy: principles of formation, functioning, regulation and development: monograph]/ A.P. Kutsyk, O.I. Kovtun, G.I. Bashnianin. - Lviv. : Vidavniststvo LKA - 594 p. [in Ukrainian]
8. Bochan I.O. (2007) Globalna Ekonomika [Global Economy] / I.O. Bochan, I.R. Mikhasyuk. - K.:Znannya. - 403 p. [in Ukrainian]